

FAGPLAN *for* KUNNSKAPSPRØVEN 2019

*Autorisasjonsordningen
for finansielle rådgivere*

⋮ INNHOLD

DEL 1

INFORMASJON OM KUNNSKAPSPRØVEN

1.1. HENSIKT OG MÅL MED KUNNSKAPSPRØVEN	5
1.2. OVERSIKT OVER PRØVENS INNHOLD	6
1.3. KRAV TIL BESTÅTT OG TIDSBEGRENSNING	7
1.4. OPPLÆRINGSMATERIELL	7
1.5. KARTLEGGINGSTEST	7
1.6. KUNNSKAPSNIVÅER	8

DEL 2

EMNEOMRÅDER FOR FINANSIELLE RÅDGIVERE

1. EMNEOMRÅDE: PERSONLIG ØKONOMI	9
Oversikt og bakgrunn	9
Fagemne 1.1. Skatt for personkunder	10
Fagemne 1.2. Økonomisk planlegging	11
Fagemne 1.3. Arv, ekteskap, samboerskap og mindreårige	12
Fagemne 1.4. Ytelser ved arbeidsledighet, sykdom, uførhet og død	14
Fagemne 1.5. Pensjon (kun AFR/kreditt)	15
2. EMNEOMRÅDE: MAKROØKONOMI	16
Oversikt og bakgrunn	16
Fagemne 2.1. Innledning	17
Fagemne 2.2. Nasjonalregnskap og andre sentrale økonomiske størrelser	17
Fagemne 2.3. Kreditt - og valutamarkedet	18
Fagemne 2.4. Konjunkturteori	19
Fagemne 2.5. Inflasjon og pengepolitikk	20
3. EMNEOMRÅDE: FINANSMARKEDER	21
Oversikt og bakgrunn	21
Fagemne 3.1. Finansielle metoder	22
Fagemne 3.2. Aksje- og obligasjonsmarkedet	23
Fagemne 3.3. Kundens risikoholdning og mål for plasseringen	24
Fagemne 3.4. Risikoreduksjon og porteføljesammensetning	25
Fagemne 3.5. Opsjoner	26
Fagemne 3.6. Prinsipper for skatt på finansielle plasseringer	26
4. EMNEOMRÅDE: PRODUKTGRUPPER	27
Oversikt og bakgrunn	27
Fagemne 4.1. Banksparing	28
Fagemne 4.2. Verdipapirfond	28
Fagemne 4.3. Forsikringssparing	30
Fagemne 4.4. Strukturerte (sammensatte) produkter	32
Fagemne 4.5. Alternative plasseringer	32
5. EMNEOMRÅDE: REGELVERK FOR FINANSIELL RÅDGIVNING	33
Oversikt og bakgrunn	33
Fagemne 5.1. Rettslig ramme for finansiell rådgivning	33
Fagemne 5.2. Relevante og sentrale bestemmelser i lovverk	34

DEL 3

TVERRGÅENDE EMNER

1. TVERRGÅENDE EMNE: GRUNNLEGGENDE REGELVERK	35
Oversikt og bakgrunn	35
Tverrgående fagemne 1.1. Grunnleggende lovforståelse	36
Tverrgående fagemne 1.2. Særlige relevante offentligrettslige bestemmelser	37
Tverrgående fagemne 1.3. Særlige relevante privatrettslige bestemmelser	38
2. TVERRGÅENDE EMNE: ETIKK OG GOD SKIKK	39
Oversikt og bakgrunn	39
Tverrgående fagemne 2.1. Etske begreper	40
Tverrgående fagemne 2.2. Etske prinsipper	40
Tverrgående fagemne 2.3. Etske dilemmaer	41
Tverrgående fagemne 2.4. Etikk og tilbakemeldingskultur	41
Tverrgående fagemne 2.5. Profesjonsetikk	42
Tverrgående fagemne 2.6. God skikk	42

DEL 1

INFORMASJON OM KUNNSKAPSPRØVEN

1. HENSIKT OG MÅL MED KUNNSKAPSPRØVEN

Autorisasjonsordningen for finansielle rådgivere (AFR) er en nasjonal autorisasjonsordning som fremmer og sikrer nødvendig kunnskap, holdninger og ferdigheter hos finansielle rådgivere. Målet er å styrke kvaliteten på finansiell rådgivning overfor kunder. At alle som arbeider innenfor feltet finansiell rådgivning har den nødvendige kompetanse og etterlever God skikk, er av avgjørende betydning for kundene. Det er imidlertid også viktig for den alminnelige tillit som finansnæringen er avhengig av og for næringens omdømme. En felles kompetansestandard og test i et kontrollert miljø bidrar til å gi ordningen legitimitet og troverdighet.

Med finansiell rådgivning forstås den personlige veiledning som finansforetakenes rådgivere gir, knyttet til plassering av kundenes finansielle formue. Ordningen er i første rekke rettet mot rådgivning av ikke-profesjonelle kunder i personmarkedet. Både finansielle rådgivere og de lederne som har faglig oppfølgingsansvar for rådgiverne skal autoriseres. Medarbeidere som arbeider med ren ekspedisjon (ordreformidling), faller utenfor ordningen.

For å bli autorisert, må rådgiverne bestå en omfattende kunnskapsprøve, en etisk drøfting og de må de bestå en praktisk prøve. Det er også krav til minimum 6 måneders relevant yrkespraksis.

De to prøveformene som benyttes vil tilfredsstillende ulike krav til kompetanse. Hensikten med kunnskapsprøven er å dokumentere fagkunnskap.

Fagplanen for kunnskapsprøven gir kandidatene som skal ta prøven en oversikt over faginnhold, stoffomfang, beskrivelse av kunnskapskrav og kunnskapsnivå. Fagplanen er også et grunnlag for å utvikle relevant opplæringsopplegg.

Fagplanen er et dynamisk dokument. Hovedendringene vil skje hvert år i januar samtidig med fagplanen for kunnskapsoppdateringer. Fra publisering av endret fagplan vil det gå 3 måneder før kandidatene vil bli testet i nytt eller endret fagstoff. Siste versjon finnes alltid tilgjengelig på AFR sine sider.

1.2. OVERSIKT OVER PRØVENS INNHOLD

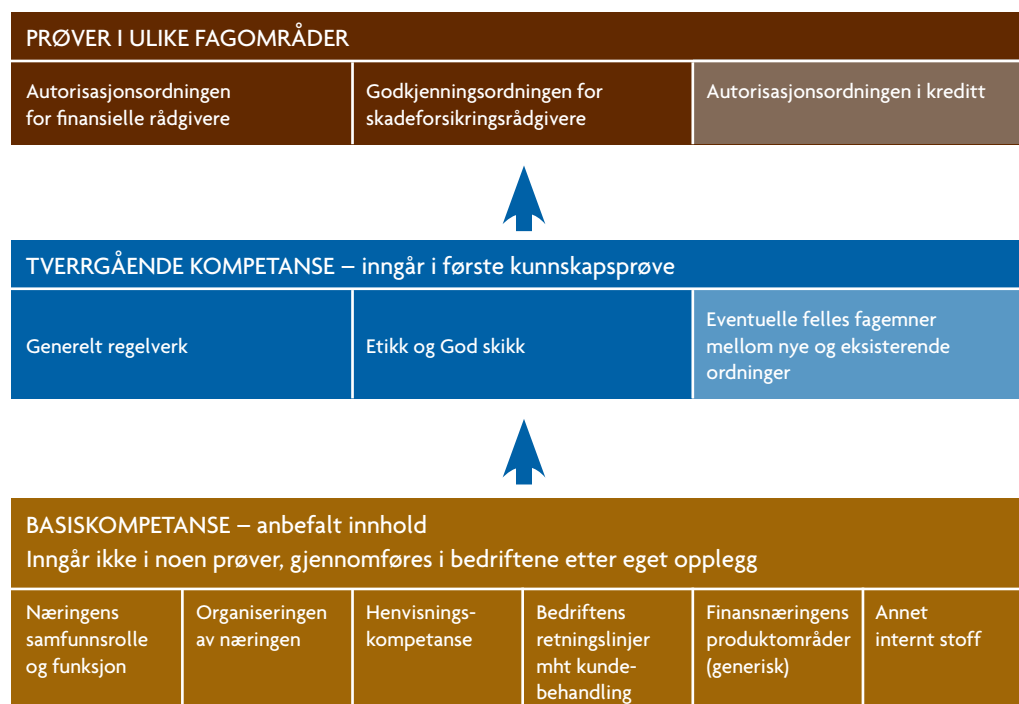
Kunnskapsprøven for finansielle rådgivere består av fem emneområder, samt tverrgående emner i generelt regelverk, etikk og God skikk. Alle emneområdene i kunnskapsprøven har spesifiserte fagemner og delemner med kunnskapskrav. I del 2 av fagplanen beskrives hvert emneområde for finansielle rådgivere nærmere. I del 3 av fagplanen beskrives tverrgående emner. Et fast antall oppgaver trekkes ut fra hvert emneområde etter et bestemt uttrekksmønster fra en større base.

Emneområder for finansielle rådgivere:	Antall oppgaver i test
*Personlig økonomi	25
*Makroøkonomi	10
Finansmarkeder, metoder og portefølje	25
Produktgrupper	20
Regelverk for finansielle rådgivere	10
*Tverrgående emner: Generelt regelverk Etikk og God skikk ved rådgivning og annen kundebehandling	5 15*
Antall oppgaver	110

* Kandidater med autorisasjon i kreditt får fritak for Personlig økonomi, Makroøkonomi og Tverrgående emner.

* Kandidater med GOS-godkjenning får fritak for Tverrgående emner.

Oversikt over samordning mellom de ulike ordningenes prøver og krav til kompetanse:

❖ 1.3. KRAV TIL BESTÅTT OG TIDSBEGRENSNING

Grensen for bestått på kunnskapsprøven er at kandidaten har minst 70 % korrekte svar, og at vedkommende har minst 50 % korrekte svar på hvert enkelt av de seks emneområdene. Tillatt tid på kunnskapsprøven er 3 timer inkludert pauser o.l.

❖ 1.4. OPPLÆRINGSMATERIELL

Deler av opplæringsmaterieill er utgitt av AFR og er fritt tilgjengelig på autorisasjonsordningens hjemmeside:

- Mot og tillit – Etikk for rådgivere/selgere i finansbransjen
- God skikk ved rådgivning og annen kundebehandling. Kommentartutgaven
- Aktuelle lover og regler
- Rundskriv
- Pensum på de øvrige områdene i planen velges av den enkelte finansbedrift. Det kan være internt opplæringsopplegg eller fra eksterne opplæringsleverandører.
- Elektronisk prøve i etikk

❖ 1.5. KARTLEGGINGSTEST

Alle kandidater har tilgang til en kartleggingstest som omhandler finansiell rådgivning og en som omhandler tverrgående emner. Kartleggingstestene har til sammen like mange oppgaver og har like lang tid som selve kunnskapsprøven. Innholdet er ikke det samme, men representativt for innholdet i kunnskapsprøven. Hensikten med testen er å gi kandidaten en indikasjon om opplæringsbehov, samt en god indikasjon på innhold, vanskelighetsgrad og tidsbruk i selve kunnskapsprøven. Videre er det nyttig for kandidaten å trene på flervalgsoppgaver som testform og bli kjent med brukergrensesnittet som benyttes på kunnskapsprøven.

1.6. KUNNSKAPSNIVÅER

Emner i kunnskapsprøven vil kreve ulike nivåer av kunnskapsbeherskelse:

- Nivåene beskriver hvilken kompleksitet oppgavene har innenfor de ulike kunnskapselementene som skal testes.
- Nivåene bygger på hverandre. Har man kunnskap på nivå 2 så har man også kunnskap på nivå 1.
- Delemner som skal testes på nivå 2 kan også ha oppgaver som er på nivå 1.
- Kunnskapsnivåer er spesifisert under hvert delemne i fagplanen.

Kunnskapsnivåer	Beskrivelse – noen stikkord
Gjengi fakta/vite at	<ul style="list-style-type: none"> • huske eller gjengi informasjon, fakta, begreper, definisjoner og prinsipper • vite at noe er som det er • kjenne til metoder, lover etc
Forståelse	<ul style="list-style-type: none"> • forstå sammenhengen i en problemstilling eller forholdet mellom ulike størrelser eller begreper • forstå meningen eller hensikten med noe • omforme eller oversette informasjonen, ikke bare gjengi faktabasert kunnskap
Anvendelse	<ul style="list-style-type: none"> • finne ut hvilken metode eller prinsipp som kan brukes for å løse oppgaven. • identifisere en kjent situasjon/problem og bruke hensiktsmessig kunnskap eller metode • forutsi/anslå (eller resonnerer seg fram til) sannsynlige hendelser fra spesifiserte betingelser.

DEL 2

EMNEOMRÅDER FOR FINANSIELLE RÅDGIVERE

1. EMNEOMRÅDE: PERSONLIG ØKONOMI

NB! Emneområdet personlig økonomi i Kunnskapsprøven AFR oppdateres med nytt innhold og struktur etter denne fagplanen fra og med 1. april.

Oversikt og bakgrunn

Mange privatøkonomiske problemstillinger har stor betydning for kunder i ulike livsfaser – fra fødsel til grav. Etter hvert som en stor andel av befolkningen har fått høyere inntekt og formue, har fokuset på og etterspørselen etter finansielle produkter og privatøkonomisk veiledning og rådgivning vært økende, og kompetansekravene er blitt skjerpet. Medienes stigende interesse for personlig økonomi har også bidratt til et skjerpet bevissthetsnivå hos bank- og forsikringskunder.

Anvendelsen av kompetansen innenfor personlig økonomi foregår enten ved direkte rådgivning eller ved at rådgiveren inntar rollen som kompetent samtalepartner for kunden. Sistnevnte har en berettiget forventning om at rådgiveren har god oversikt over sentrale privatøkonomiske temaer, det være seg for å vurdere sparing/plassering, opptak av kreditt eller kjøp av forsikringer. Det er også grunn til å tro at innfrielse av forventningene gir mer tilfredse og lojale kunder.

Emneområdet ”personlig økonomi” tar for seg typiske privatøkonomiske problemstillinger i ulike livsfaser, med sikte på at kandidaten blant annet skal:

- kunne foreslå gode løsninger for kunden innenfor privatøkonomisk styring og budsjettering, herunder kunne foreta enkle skatteberegninger
- ha god oversikt over grunnleggende arvefordelingsregler, herunder hvilke muligheter arvelater har til å fordele sin arv gjennom testament, ektepakt og forsikring
- forstå hvordan skattereglene fungerer ved arv og gave, og gi kunden informasjon om aktuelle muligheter som bør undersøkes, for eksempel hos spesialist / advokat
- kjenne til gjenlevende ektefelles og eventuelt samboers rett til å sitte i uskifte og hvilken råderett de har under uskiftet
- ha oversikt over hovedreglene når det gjelder mindreårige, verge og fylkesmannens rolle
- ha god oversikt over grunnleggende familierett, herunder om ektefellenes rådighet og gjeldsansvar under ekteskapet, bankers opplysningsplikt og delingen ved ekteskapets opphør
- ha god oversikt over hva som er viktig for ugifte samboere å tenke på av juridiske og økonomiske problemstillinger for å redusere risikoen for konflikter
- ha grunnleggende kunnskap om ytelser ved arbeidsledighet, sykdom, uførhet og død
- kjenne til sentrale elementer i og ha rimelig god oversikt over pensjonsområdet, ikke minst alderspensjonen etter gamle og nye opptjeningsregler, kollektive ordninger i offentlig og privat sektor og offentlig og privat AFP

Emneområdet er felles for AFR og Kreditt, og delvis felles med Personforsikring. Kandidater som er autoriserte i Kreditt kan dermed se bort fra hele dette emneområdet. Kandidater som er autorisert i personforsikring får fritak for alle delemnene unntatt de som er merket «Kun AFR/kreditt».

Personlig økonomi består av fem fagemner:

- 1.1. Skatt for personkunder
- 1.2. Økonomisk planlegging
- 1.3. Arv, ekteskap, samboerskap og mindreårige
- 1.4. Ytelser ved arbeidsledighet, sykdom, uførhet og død
- 1.5. Pensjon

Fagemne 1.1.

Skatt for personkunder

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler sentrale skattemessige forhold for personkunder. Forståelse av skattesystemet og begreper som personinntekt, alminnelig inntekt, trygdeavgift, trinnskatt, formuesrabatt og marginalsatt er en viktig forutsetning for å kunne kartlegge kundens økonomi og likviditet. Gjennom enkle beregninger dokumenteres forståelse. Skattefri leieinntekt fra egen bolig kan være en viktig inntektskilde – spørsmålet er under hvilke vilkår leieinntekter er skattefrie. Vilkår for skattefrihet er sentralt også i forbindelse med salg av bolig og hytte. Formuesskatt vektlegges ofte ved finansielle investeringer, og det er viktig å ha god kjennskap til hvordan systemet fungerer, herunder hvordan formuesskattegrunnlaget er for sentrale eiendeler.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>1.1.1. Inntekt, fradrag og enkel skatteberegning</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidatene skal forstå hovedprinsippene i skattesystemet og betydningen av begrepene personinntekt, alminnelig inntekt, trygdeavgift, trinnskatter, skatt på alminnelig inntekt, marginalsatt og formuesskatt. Kandidaten skal kunne utføre enkle skatteberegninger basert på oppgitte skattesatser, oppgitt beløp for lønn og fradrag og ulik type pensjonsinntekt. 	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>
<p>1.1.2. Skattelegging (kun AFR/kreditt)</p> <p>Kandidaten skal kunne gjengi hovedreglene for skattelegging av ektefeller, samboere og barn.</p>	<p>Fakta</p>
<p>1.1.3. Skatt ved utleie og salg av primær-, sekundær- og fritidsbolig (kun AFR/kreditt)</p> <p>Kandidaten skal forstå reglene om skatt ved utleie og salg av primærbolig, sekundærbolig og fritidseiendom.</p>	<p>Fakta Forståelse</p>
<p>1.1.4. Formuesskatt (kun AFR/kreditt)</p> <p>Kandidaten skal forstå reglene om verdsettelse av formue og gjeldsfradrag, og kunne foreta enkle formuesskatteberegninger, også ved rabatterte formuesobjekter og redusert gjeldsfradrag.</p>	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>
<p>1.1.5. Skatt ved videresalg av arv, arveforskudd og gave (kun AFR/kreditt)</p> <p>Kandidaten skal forstå, og kunne fortelle kunden om skattemessige konsekvenser ved salg av primærbolig, sekundærbolig, fritidsbolig, aksjer og verdipapirfond mottatt ved arv, forskudd på arv eller gave.</p>	<p>Fakta Forståelse</p>

Fagemne 1.2. Økonomisk planlegging

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler husholdningsbudsjettet som et verktøy for å bistå kunden med å få oversikt, styring og kontroll over privatøkonomien. Siden SIFOs referansebudsjett er grunnmuren i mange finansbedrifters likviditetsmodeller, omhandles sentrale og konkrete kjennetegn ved dette budsjettet. I tillegg omfatter fagemnet karakteristika ved ulike låneformer, samt beregning og anvendelse av et eventuelt likviditetsoverskudd.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
1.2.1. Budsjett <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå hensikten med budsjett for kunden og husholdninger. • Kandidaten skal forstå prinsippene som SIFOs referansebudsjett bygger på, herunder oppbyggingen og skillet mellom individspesifikke og husholdningsspesifikke utgifter samt hvilke sentrale utgifter som faller utenfor referansebudsjettet.	Fakta Forståelse
1.2.2. Likviditet <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kunne foreta beregninger som viser disponibel likviditet etter skatt, faste og variable utgifter. • Kandidaten skal kunne identifisere eventuelle tiltak som gir økt spare- og låneevne og økt overskudd til kjøp av forsikringer.	Fakta Forståelse Anvendelse
1.2.3. Ulike kredittyper, avdrag og sparing (kun AFR/kreditt) <p>Kandidaten skal forstå hovedforskjellen mellom ulike kredittyper (serie-, annuitets- og rammekreditt), herunder hvordan det påvirker likviditeten, og kunne se sammenhengen mellom avdragsbetaling og annen sparing.</p>	Fakta Forståelse

Fagemne 1.3.

Arv, ekteskap, samboerskap og mindreårige

Beskrivelse:

Dette fagemnet fordeler av arv og forskudd på arv. Arvelater kan i større eller mindre grad styre arveoppgjøret gjennom testament, dog innenfor visse rammer. Arvelater kan gjøre ulike valg mens arvelater/giver lever, hvilket kan være økonomisk gunstig. Arveavgiften er opphevet fra og med 2014, men ulike alternativer kan ha skattemessige konsekvenser som bør vurderes. Ved å kjenne til sentrale regler om arv, arveforskudd og skatt vil kandidaten kunne gi kunden informasjon om aktuelle muligheter som kan gi gode løsninger. Hvorvidt gjenlevende kan eller bør sitte i uskifte, og konsekvensene av valget, står også sentralt. Et mål med rådgivningen på området vil være å øke gjenlevende sin kunnskap om ulike valgmuligheter.

Fagemnet omhandler også kunnskap om ektefellers råderett under ekteskapet, ansvaret for gjeld og bankers opplysningsplikt overfor en ektefelle. Sentralt er også den økonomiske delingen ved opphør av ekteskapet, med likedeling, skjevdeling og særreie. Ektepakt kan brukes bl.a. til å styre delingsoppgjøret, både ved eventuell skilsmisse og ved den enes død. I sistnevnte tilfelle står også testament og forsikring sentralt. Ugifte samboere er en heterogen gruppe, og råderett, gjeldsansvar og hvem som beholder hva ved opphør, er sentralt også for denne gruppen. En rådgiver bør kunne sette ugifte samboere på sporet av samboeravtale, forsikring og testament – selv om visse samboere nå har fått en begrenset arverett og uskifterett.

Bank- og forsikringsforhold i relasjon til mindreårige, verge og fylkesmannen er også en naturlig del av dette fagemnet.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>1.3.1. Arv etter lov og testament og forsikringsbegunstigelse</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal forstå hovedreglene om fordeling av arv etter lov, herunder om ektefelles og samboers arverettigheter. Kandidaten skal forstå de viktigste formkravene ved opprettelse av testament, testasjonsfriheten og de viktigste grensene for denne (ektefellers minstearv og livsarvingenes pliktdelsarv). Kandidaten skal forstå viktigheten av og reglene om utbetaling av personforsikringer, samt reglene om begunstigelse og forholdet til arveretten. Kandidaten skal kjenne til hovedreglene om hva som avgjør om en disposisjon er en livsdisposisjon eller dødsdisposisjon, og betydningen av denne grensen.	Fakta Forståelse
<p>1.3.2. Uskiftet bo og skifteoppgjøret</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal forstå med hvem og med hva gjenlevende ektefelle eller samboer kan sitte i uskifte samt vilkårene for uskifte. Videre skal kandidaten forstå rammene for gjenlevende sin rådighet under uskiftet. Kandidaten skal også kjenne til hva som kan føre til opphør av uskifteboet og økonomiske virkninger av slikt opphør. Kandidaten skal kjenne til hovedforskjellene på privat og offentlig skifte.	Fakta Forståelse
<p>1.3.3. Ekteskap og samboerskap – råderett, gjeldsansvar og opplysningsplikt</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal forstå reglene om ektefellers råderett under ekteskapet og ansvar for gjeld. Videre skal kandidaten forstå innholdet i og rammene for finansbedriftens opplysningsplikt overfor ektefeller. Kandidaten skal forstå reglene om samboeres råderett under samlivet og ansvar for gjeld.	Fakta Forståelse

... fortsetter neste side

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>1.3.4. Økonomiske virkninger av opphør av ekteskap og betydningen av ektepakt (kun AFR/kreditt)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kunne angi løsning på et relativt enkelt økonomisk delingsoppgjør (felleseieskifte), inkl. anvende reglene om likedeling, skjevdeling, gjeldsfradrag og særreie og enkle avtaler gjort i ektepakt. • Kandidaten skal kjenne til hovedreglene om retten til opparbeidede pensjonsrettigheter og reglene om vederlagskrav. • Kandidaten skal ha kjennskap til hovedreglene om retten til de enkelte eiendeler, særlig boligen. 	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>
<p>1.3.5 Økonomiske virkninger av opphør av samboerskap (kun AFR/kreditt)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå betydningen av og peke på sentrale elementer i en samboeravtale. • Kandidaten skal kunne vise økonomiske virkninger ved opphør av samboerskapet, herunder om hva som skjer med bolig i sameie, forholdet til husstandsfellesskapsloven, eventuell rett på vederlagskrav og dokumentavgiftsreglene. 	<p>Fakta Forståelse</p>
<p>1.3.6. Mindreårige, verge, fylkesmannen – bank- og forsikringsforhold</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til hovedreglene om mindreåriges rettslige disposisjonsevne knyttet til finansielle forhold og konsekvenser av regelbrudd. • Kandidaten skal forstå reglene om vergenes råderett, ansvarsfordelingen mellom vergene og fylkesmannens forvaltningsplikt og rett til å styre ansvarsfordelingen. • Kandidaten skal vite hvordan giver i gavebrev og testator i testament kan bestemme hvordan mindreåriges midler skal forvaltes. • Kandidaten skal kjenne til reglene for råderett over forsikringsutbetalinger hvor mindreårige er sikret. 	<p>Fakta</p>

Fagemne 1.4.

Ytelser ved arbeidsledighet, sykdom, uførhet og død

Beskrivelse:

Hvilke ytelser har kunden krav på ved arbeidsledighet, sykdom og uførhet? Hva skjer dersom ektefellen eller samboeren går bort? Hvordan påvirker slike livshendelser privatøkonomien, og hvilke forsikringsprodukter er aktuelle for å forebygge økonomiske problemer? Disse spørsmålene er sentrale innunder dette fagemnet.

Reglene på disse områdene er kompliserte med mange spesialtilfeller, men det er viktig å kjenne til hovedbegrepene og ha kunnskap om sentrale rettigheter hos arbeidsgiver (inklusive forsikrings- og pensjonsleverandør) og det offentlige (folketrygden).

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
1.4.1. Arbeidsledighet <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal kjenne til hovedreglene for utbetaling av dagpenger fra folketrygden. Kandidaten skal kjenne til muligheten for å tegne forsikring som sikrer inntekt ved arbeidsledighet.	Fakta
1.4.2. Sykdom og uførhet <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal forstå hvem som har rett på sykepenger fra folketrygden, hva ytelsen utgjør og hvor lenge den utbetales. Kandidaten skal vite hvem som har rett på arbeidsavklaringspenger (AAP), formålet med AAP, hva ytelsen utgjør og hvor lenge den utbetales. Kandidaten skal kunne hovedprinsippene for beregning av uføretrygd fra folketrygden, både for personer som har hatt og ikke hatt lønnsinntekt, herunder reglene for unge uføre. Kandidaten skal videre kjenne til hovedreglene om barnetillegg. Kandidaten skal kunne hovedprinsippene for beregning av uførepensjon fra Statens pensjonskasse (SPK) og Kommunal Landspensjonskasse (KLP) for ansatte i offentlig sektor. Kandidaten skal vite at arbeidsgiver ikke er pålagt å tilby uførepensjon til ansatte i privat sektor, og at det er store forskjeller mellom ordningene som tilbys. Kandidaten skal kjenne til hva lovpålagt yrkesskedeforsikring gjennom arbeidsgiver omfatter. Kandidaten skal kjenne til at ansatte kan ha utvidet personalforsikring gjennom arbeidsgiver som gjelder på fritiden og hva en slik forsikring kan omfatte Kandidaten skal kjenne til at ulike fagforeninger og interesseorganisasjoner tilbyr forsikringer til sine medlemmer. Kandidaten skal kjenne til private forsikringsordninger som supplerer ytelsene fra NAV og arbeidsgiver ved sykdom og uførhet.	Fakta Forståelse
1.4.3. Død (ytelser til etterlatte) <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal vite at etterlatteytelsene fra NAV er behovsprøvd og begrenset. Kandidaten skal kjenne til at ansatte i stat og kommune har tariffestet gruppelevsforsegning gjennom arbeidsgiver, og hva ordningene omfatter. Kandidaten skal kjenne til at ansatte i privat sektor kan ha gruppelevsforsegning eller dødsfallsforsegning som en del av personalforsikringen, og hva disse ordningene typisk omfatter. Kandidaten skal kjenne til at ulike fagforeninger og interesseorganisasjoner tilbyr gruppelevs-/dødsfallsforsegninger til sine medlemmer. Kandidaten skal kjenne til private forsikringsordninger som supplerer ytelsene fra folketrygden og arbeidsgiver ved sykdom og uførhet.	Fakta

Fagemne 1.5. Pensjon (kun AFR/kreditt)

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler kunnskap om sentrale pensjonsytelser, som er et viktig grunnlag for å kunne vurdere kundens fremtidige økonomi. Sentralt i fagemnet er hovedelementene i de ulike pensjonsordningene, og hvordan størrelsen på samlet pensjon blant annet henger sammen med lønnsnivå, tilknytning til ulike pensjonsordninger og antall år i arbeid. Sammenheng og samordning mellom ytelsene står også sentralt. Temaet er komplisert, med mange spesialtilfeller. Dette nødvendiggjør bruk av illustrerende eksempler på et overordnet nivå, der det er hovedprinsippene som kommer frem.

Fagemnet omfatter også hovedreglene for privat pensjonssparing.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
1.5.1. Alderspensjon fra folketrygden Kandidaten skal kunne gjengi hovedprinsippene for beregning av alderspensjon fra folketrygden.	Fakta Forståelse
1.5.2. Pensjon fra arbeidsgiver <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til hovedvilkår for å få alderspensjon fra Statens pensjonskasse (SPK) og Kommunal Landspensjonskasse (KLP), og hvilket inntektsnivå ytelsene ligger på under ulike, normale forutsetninger. Videre skal kandidaten forstå vilkårene for offentlig Avtalefestet pensjon (AFP), samt nivået på og varigheten av ytelsen. • Kandidaten skal kjenne til hvem som kan og må ha (obligatorisk) tjenstepensjon, krav til alder, stillingsbrøk og eventuelt til lønnsnivå og type lønn (fast vs. variabel). Kandidaten skal kjenne til reglene for innbetaling av innskuddspensjon (minimums- og maksimumssatser), hva som skjer ved bytte av arbeidsgiver (pensjonskapitalbevis), ved uførhet og dødsfall, regler for uttak av pensjon og hva som påvirker pensjonens størrelse. • Kandidaten skal ha oversikt over ytelsespensjon, herunder prinsippene for opptjening, hva som skjer ved bytte av arbeidsgiver (fripolise), ved uførhet, ved dødsfall, regler for uttak av pensjon og hva som påvirker pensjonens størrelse. • Kandidaten skal ha oversikt over hovedtrekkene ved hybridpensjon. • Kandidaten skal ha oversikt over vilkårene for privat AFP, hvordan AFP i hovedsak beregnes, nivået på ytelsen og hvor lenge AFP utbetales.	Fakta Forståelse
1.5.3. Individuelle pensjonsordninger Kandidaten skal kjenne til IPS – individuell pensjonssparing – og andre måter å spare til pensjon på.	Fakta Forståelse

2. EMNEOMRÅDE: MAKROØKONOMI

Oversikt og bakgrunn

Makroøkonomi dreier seg om hvordan økonomien som helhet fungerer og gir innsikt i overordnede rammebetingelser for både husholdninger og bedrifter. Faget søker å forklare hva som påvirker størrelser som samlet produksjon, samlede realinvesteringer, samlet forbruk, samlet arbeidsledighet, samlet lønnsvekst, det gjennomsnittlige prisenivå, rentenivå, landets konkurranseevne overfor utlandet osv. Videre legges de vekt på hvordan økonomiske politikk, spesielt penge- og finanspolitikken, påvirker ulike makroøkonomiske størrelser.

Kundene påvirkes av makroøkonomiske forhold på en rekke ulike måter: sannsynligheten for å bli arbeidsledig, lønnsutvikling, lønnsomheten i bedrifter, eiendomspriser, aksjekurser, valutakurser, rentenivå etc. For at rådgiver skal være en kompetent samtalepartner, er det derfor viktig at rådgiver har kunnskap om både makroøkonomiske begreper og sentrale sammenhenger mellom makroøkonomiske variabler. Ikke minst er det viktig å kjenne til hvilke målsettinger man har for den økonomiske politikken, hvilke virkemidler myndighetene har til rådighet og hvordan endringer i disse virkemidlene faktisk vil kunne tenkes å påvirke utviklingen. Herunder er det viktig at rådgiver kjenner det pengepolitiske system i og med at renten påvirker en rekke sentrale størrelser i det økonomiske liv og derigjennom kundens økonomi.

Kravet er at rådgiveren skal ha god kompetanse innen økonomisk politikk slik at de i kundesamtaler med personkunder er kunnskapsrike samtalepartnere.

Makroøkonomi består av fem fagemner:

- 2.1. Innledning
- 2.2. Nasjonalregnskap og andre sentrale økonomiske størrelser
- 2.3. Kreditt - og valutamarkedet
- 2.4. Konjunkturteori
- 2.5. Inflasjon og pengepolitikk

Antall oppgaver på kunnskapsprøven: 10

Fagemne 2.1. Innledning

Beskrivelse:

Denne delen gir en innføring i hvilke problemstillinger makroøkonomifaget fokuserer på, herunder mål, virkemidler og arbeidsdeling innen makroøkonomisk politikk. Videre fokuseres det på skillet mellom realobjekter og finansobjekter, kortsiktige og langsiktige problemstillinger, herunder noen korte kommentarer til sentrale drivkrefter bak langsiktig økonomisk vekst – hva som skaper kortsiktige variasjoner i aktivitetsnivå tar vi grundigere under fagområde 2.4.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.1.1. Realøkonomi og pengeøkonomi Kandidaten skal forstå forskjellen mellom realobjekter og finansobjekter.	Fakta Forståelse
2.1.2. Kort og lang sikt Kandidaten skal kunne skille mellom kortsiktige og langsiktige sammenhenger for sentrale størrelser.	Fakta Forståelse
2.1.3. Mål og virkemidler i stabiliseringspolitikken Kandidaten skal kunne gjengi mål og virkemidler i stabiliseringspolitikken, herunder handlingsregelen samt ansvarsfordelingen mellom regjering og sentralbank.	Fakta
2.1.4. Årsaker til langsiktig økonomisk vekst Kandidaten skal kjenne til sentrale årsaker til langsiktig økonomisk vekst.	Fakta
2.1.5. Sentrale datakilder Kandidaten skal kjenne til noen sentrale makroøkonomiske datakilder.	Fakta

Fagemne 2.2. Nasjonalregnskap og andre sentrale økonomiske størrelser

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler innholdet i sentrale makroøkonomiske størrelser. Videre rettes oppmerksomheten mot noen av de mest sentrale sammenhenger som vi finner igjen i nasjonalregnskapet. Dette er viktig grunnlagsmateriale for å forstå de mer teoretiske sammenhengene som kommer i de påfølgende emneområdene.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.2.1. Nasjonalregnskap – sentrale begreper Kandidaten skal forstå hva som menes med BNP og NNP, realligningen, nettoeksport, driftsbalanse, disponibel inntekt og sparing.	Fakta Forståelse
2.2.2. Hvordan ledighet måles Kandidaten skal kunne gjengi hvordan arbeidsledighet måles.	Fakta
2.2.3. Inflasjon Kandidaten skal kunne gjengi hva inflasjon og deflasjon er og hvordan disse måles.	Fakta
2.2.4. Nominelle kontra reelle størrelser Kandidaten skal forstå forskjellen mellom nominelle og reelle variable for følgende størrelser: BNP, lønn, renter, valuta.	Fakta Forståelse

Fagemne 2.3. Kreditt - og valutamarkedet

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler kunnskap om rentedannelse og hva som påvirker valutakurser. Renten påvirker kunden gjennom flere kanaler, herunder aktivapriser. Det er viktig at rådgiver både har kjennskap til sentrale rentebegreper og koblingen mellom disse. Kunnskap om hva som påvirker valutakurser står sentralt for å kunne formidle risikobildet overfor kunden.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.3.1. Penge- og kredittmarkedet Kandidaten skal forstå rentedannelsen i pengemarkedet og kunne gjengi sentrale rentebegreper som styringsrente, pengemarkedsrente og markedsrente og forstå sammenhengen mellom disse, samt hva som menes med likviditetspolitikk og pengemultiplikator. Kandidaten skal kunne gjengi faktorer som påvirker de langsiktige rentene og hva som menes med terminrente og rentekurven. Videre skal kandidaten kunne gjengi forskjellen mellom fast og flytende rente og kjenne til faktorer som påvirker disse.	Fakta Forståelse
2.3.2. Valutamarkedet Kandidaten skal forstå hvordan valutakurser bestemmes gjennom samspillet mellom tilbud og etterspørsel. Kandidaten skal kunne gjengi hovedtrekkene ved ulike valutakurssystemer: monetær union, fast og flytende kurs. Kandidaten skal forstå hva som menes med kjøpekraftsparitet (hovedinnholdet – ikke detaljene i teorien, heller ikke forskjellen mellom absolutt og relativ KKP). Kandidaten skal kunne gjengi forskjellen på spotkurs og terminkurs og forstå hva som menes med dekket renteparitet.	Fakta Forståelse

Fagemne 2.4. Konjunkturteori

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler kunnskap om kortsiktige variasjoner i den økonomiske aktivitet. Aktivitetsnivået påvirker de økonomiske rammebetingelser for husholdninger og bedrifter og vil legge føringer på hvilke disposisjoner disse bør gjøre/ikke bør gjøre i en konkret konjunktursituasjon. Som rådgiver er det derfor viktig å ha kunnskap om de generelle makroøkonomiske rammebetingelsene og mulige virkninger av penge- og finanspolitikken.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.4.1. Sentrale konjunkturbegreper Kandidaten skal kunne gjengi hva som menes med sentrale begreper som: Normalt BNP, trendkurve, trendvekst, produksjonsgap, høykonjunktur, lavkonjunktur, oppgangskonjunktur og nedgangskonjunktur.	Fakta
2.4.2. Konjunkturindikatorer - med vekt på ledende indikatorer Kandidaten skal kunne gjengi hva som menes med konjunkturindikatorer, med vekt på ledende indikatorer.	Fakta
2.4.3. Aggregert etterspørsel – litt om driverne bak etterspørselskomponentene Kandidaten skal forstå hva som påvirker de ulike etterspørselskomponentene som privat konsum, private realinvesteringer, offentlige utgifter og nettoeksport.	Fakta Forståelse
2.4.4. Åpen økonomi, situasjon med mye ledig kapasitet Kandidaten skal forstå hvordan finans- og pengepolitikken kan virke i en åpen økonomi med mye ledig kapasitet, faste priser og flytende valutakurs.	Fakta Forståelse
2.4.5. Åpen økonomi, situasjon med lite ledig kapasitet Kandidaten skal forstå hvordan finanspolitikken kan virke i en åpen økonomi med lite ledig kapasitet under henholdsvis inflasjonsmål og fast/felles valutakurs.	Fakta Forståelse
2.4.6. Automatisk stabilisering Kandidaten skal vite hva som menes med automatisk stabilisering.	Fakta Forståelse
2.4.7. Statens budsjettbalanse og langsiktige effekter av underskuddsbudsjettering Kandidaten skal forstå konsekvenser av underskuddsbudsjettering på lang sikt, gjeldsproblemer og eldrebølge.	Fakta Forståelse

Fagemne 2.5. Inflasjon og pengepolitikk

Beskrivelse:

Dette fagemnet går nærmere inn på pengepolitikken i Norge. Pengepolitikken, gjennom fastsetting av styringsrenten, har betydning for aktivitetsnivå, eiendomspriser, aksjekurser, valutakurser med mer og vil derfor ha vesentlig betydning for både husholdninger og bedrifter. Som rådgiver er det derfor viktig å forstå hvilke hensyn som legges til grunn for sentralbankens rentesetting og forstå hvordan endringer i renten påvirker sentrale makroøkonomiske variable.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.5.1. Inflasjon/deflasjon Kandidaten skal forstå hvorfor inflasjon/deflasjon er et problem. Kandidaten skal videre kjenne til årsakene bak inflasjon/deflasjon (det kreves ikke kunnskap om kvantitetsligningen – kun en intuitiv forståelse at sammenhengen mellom pengemengde og inflasjon). Kandidaten skal kunne gjengi virkemidler for å påvirke inflasjonen. Av pengepolitiske virkemidler skal kandidaten kjenne til styringsrenten og ulike former for balansepolitikk og valutaintervensjoner, samt virkningen av disse på kort og lang sikt.	Fakta Forståelse
2.5.2. Pengepolitikk: mål, virkemidler og effekter Kandidaten må kjenne til avveingene mellom stabilitet i inflasjon og produksjon under inflasjonsstyring. Kandidaten skal videre forstå sammenhengen mellom rente og inflasjon; valutakurskanalen, forventningskanalen og etterspørselskanalen.	Fakta Forståelse

3. EMNEOMRÅDE: FINANSMARKEDER

Oversikt og bakgrunn

Emneområdet er grunnleggende for rådgivere innen plassering. Dette emneområdet fokuserer overordnet på hvordan det er mulig å oppnå meravkastning i forhold til risikofrie investeringsalternativer gjennom å ta risiko, og få betalt for risikoen gjennom en mulig risikopremie. Emneområdet inneholder derfor beregninger av avkastning på produkter, og fokuserer i tillegg hvordan risiko kan kvantifiseres (herunder standardavvik og normalfordeling). I rådgivningen er det viktig at både kunde og rådgiver skjønner at muligheten for meravkastning har sin motvekt i "nedoversvingninger", og at det er viktig for kundene å finne skjæringspunktet mellom frykt og grådighet. I denne forbindelse er det viktig at rådgiverne kan gjøre rede for finansfaglige emner som har relevans for plassering av kundens finansformue på en slik måte at kunden selv kan gjøre begrunnede valg.

Aksje- og renteprodukter er de vanligste byggeklossene innen plasseringsløsninger, og det er derfor viktig at rådgiverne kjenner godt til hvordan aksje- og rentemarkedet fungerer og hva som er trusler (risiko) og muligheter (meravkastning), samt kunne kvantifisere sannsynlige svingninger.

Mange finansaktører bruker standardløsninger (modellporteføljer) som i stor grad baseres på portefølje-teori. Det er derfor viktig for rådgivere å forstå sammenhengene og forutsetningene for at én løsning vurderes bedre enn en annen – uten å gjøre selve beregningene som legges til grunn, og at en er i stand til å fremme forslag til løsninger på en slik måte at kunden har forutsetninger til å forstå konsekvensene av den løsningen som velges.

Mange investorer har et skattemotiv i sparingen, og det er derfor også viktig at gjeldende skatteregler er kjent.

Rådgivere skal ha kjennskap til og kunne forklare kundene hva en opsjon er og hvilke muligheter den gir, for eksempel som en del av et strukturert (sammensatt) produkt.

Finansmarkeder består av seks fagemner:

- 3.1. Finansielle metoder – effektiv og nominell rente, internrente og nåverdi
- 3.2. Aksje- og obligasjonsmarkedet
- 3.3. Kundens risikoholdning og mål for plasseringen
- 3.4. Risikoreduksjon og porteføljesammensetning
- 3.5. Opsjoner – egenskaper og begreper
- 3.6. Prinsipper for skatt på finansielle instrumenter

Antall oppgaver på kunnskapsprøven: 25

Fagemne 3.1. Finansielle metoder

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler begreper om og selve beregningene av avkastning, samt grunnlaget for beregninger av verdier i aksje- og obligasjonsmarkedet.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
3.1.1. Nominell og effektiv rente Kandidaten skal kunne gjengi hva nominell og effektiv rente er, og forstå sammenhenger som angår nominell og effektiv rente. Kandidaten skal videre kunne beregne og anslå nominelle og effektive renter, blant annet påløpt rente og effektiv årlig avkastning.	Fakta Forståelse Anvendelse
3.1.2. Intern rente Kandidaten skal kunne gjengi hva internrente er, forstå sammenhenger som angår internrente og kunne anslå størrelsen.	Fakta Forståelse Anvendelse
3.1.3. Nåverdi Kandidaten skal forstå betydningen av nåverdiberegningen (kursgrunnlaget) og hva som påvirker størrelsen på nåverdien og videre kunne beregne nåverdi.	Fakta Forståelse Anvendelse

Fagemne 3.2. Aksje- og obligasjonsmarkedet

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler aksje- og obligasjonsmarkedet. Kunnskap om verdivurderinger og prising av aksjer og obligasjoner er sentralt for å oppnå trygghet i rådgivningen, og evnen til å beskrive både oppside og nedside (risiko) for kunden. Rådgiverne skal også kjenne til betydningen av effisiente markeder når verdipapirer prises.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
A. Aksjer	
3.2.1. Forskjellen mellom gjeld og egenkapital Kandidaten skal vite forskjellen mellom gjeld og egenkapital, og videre kunne gjengi ulike egenskaper ved disse. Blant annet skal man vite hvilken stilling aksjonærer har i boet ved eventuell konkurs. Videre skal kandidaten forstå sammenhengen mellom gjeldsgrad og risiko ved en plassering.	Fakta Forståelse
3.2.2. Karakteristiske egenskaper ved en aksje Kandidaten skal kunne gjengi karakteristiske egenskaper ved en aksje. Blant annet aksjonærers plikter i aksjeselskap, hva som menes med førstehåndsmarked og annenhåndsmarked, samt former for avkastning.	Fakta
3.2.3. Prising av aksjer – kontantstrøm og neddiskontering Kandidaten skal forstå prissetting av aksjer ut fra kontantstrøm og diskonteringsfaktor. Kandidaten skal videre kunne anslå aksjekurser, for eksempel kontantstrøm i nåtid ut fra forventet fremtidig aksjekurs, utbytteutbetaling og avkastningskrav.	Fakta Forståelse Anvendelse
3.2.4. Nøkkeltall for prissetting av aksjer Kandidaten skal ha kjennskap til og forstå nøkkeltall for prissetting av aksjer. Kandidaten skal forstå betydningen av begrepene Price/Earning (P/E) og Price/Book (P/B), og videre kunne anslå P/E og P/B basert på oppgitte verdier.	Fakta Forståelse Anvendelse
B. Obligasjoner	
3.2.5. Karakteristiske egenskaper ved en obligasjon Kandidaten skal kunne gjengi karakteristiske egenskaper ved en obligasjon, blant annet pålydende, minimums løpetid, risiko, kurs og rente.	Fakta
3.2.6. Prising av obligasjoner – kontantstrøm og neddiskontering Kandidaten skal kunne beregne prissetting av obligasjoner ut fra kontantstrøm og diskonteringsfaktor.	Fakta Forståelse Anvendelse
3.2.7. Rentekurver Kandidaten skal vite hva en rentekurve er og forstå implikasjoner av rentekurvens helning, herunder forstå markedsforventningene (den implisitte renten).	Fakta Forståelse Anvendelse
3.2.8. Risikoelementer som påvirker verdien på rentepapirer Kandidaten skal forstå betydningen av ulike risikoelementer som påvirker verdien på ulike rentepapirer (endring i effektiv rente, kredittrisiko (inklusive rating) og likviditetsrisiko).	Fakta Forståelse
C. Effisiente markeder	
3.2.9. Markedseffisiens - betydning av effisiente markeder Kandidaten skal forstå hva det betyr at et marked er effisient, samt kjenne til de ulike formene for effisiens.	Fakta Forståelse

Fagemne 3.3.

Kundens risikoholdning og mål for plasseringen

Beskrivelse:

Dette fagemnet setter kunden i fokus, og tar for seg kundens holdning til risiko og mål for plasseringen, herunder tidshorison og likviditet.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
3.3.1. Betydning av tidsperspektiv Kandidaten skal forstå den effekten lang tidshorison har for risikovurdering ved plassering av midler.	Fakta Forståelse
3.3.2. Betydningen av kundens holdning til risiko Kandidaten skal kunne forstå kundenes ulike risikopreferanser, hvilke avkastningskrav kundene har for å være villig til å påta seg risiko, samt hvordan dette vil påvirke portefølje- og produktsammensetningen som kan være aktuell for den enkelte kunde.	Fakta Forståelse Anvendelse
3.3.3. Betydningen av likviditet Kandidaten skal forstå viktigheten av likviditetsaspektet ved valg av produktløsinger.	Fakta Forståelse

Fagemne 3.4. Risikoreduksjon og porteføljesammensetning

Beskrivelse:

Kundene er villige til å ta større eller mindre grad av risiko, men felles for alle rasjonelle kunder er at de vil forlange en risikopremie dersom de skal ta risiko. Måling og kvantifisering av risiko er sentralt i rådgivningen og ved sammenligning av produkter. Rådgiverne må derfor ha kunnskap om standardavvik, normalfordeling og sannsynlighet for ulike avkastningsutfall (konfidensintervall).

Rådgiverne må også ha forståelse for hvordan det er mulig å redusere risiko ved sammensetning av porteføljer, samt hvilke mekanismer som spiller inn når en beregner optimale løsninger. Dette gjelder både når det kun foreligger risikofylte alternativer (det effisiente settet) og når det finnes et risikofritt alternativ (kapitalmarkedslinjen).

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
3.4.1. Risikomåling: normalfordeling, standardavvik og konfidensintervall Kandidaten skal vite hva relativ risiko er, forstå betydningen av standardavvik og hva de betyr for forventet avkastning. Videre skal man kjenne til normalfordeling, samt hva konfidensintervall er og hvordan det kan benyttes i vurdering av forventet avkastning.	Fakta Forståelse
3.4.2. Samvariasjon (korrelasjon) Kandidaten skal forstå effektene av samvariasjon (korrelasjon) og hvorfor samvariasjon er viktig ved sammensetning av produktløsninger. Videre skal kandidaten forstå hva diversifisering har å si for forventet avkastning og risiko på porteføljer, og kunne anslå og anvende standardavvik på ulike løsninger basert på oppgitte verdier.	Fakta Forståelse Anvendelse
3.4.3. Risikospredning og optimale porteføljer Kandidaten skal forstå hva porteføljeteori er og hvorfor dette er viktig i et kundeperspektiv, og hvordan porteføljer kan settes sammen av risikofrie og risikofylte plasseringer. Videre skal kandidaten kunne anslå og anvende risikospredning basert på informasjon om samvariasjon mellom produkter. Kandidaten skal forstå hvilke vurderinger kunden bør gjøre for å velge nedbetaling av lån eller plassere i rente- og aksjemarkedet. Kandidaten skal forstå forskjellen mellom systematisk (markedsrisiko) og usystematisk risiko (selskapsrisiko), og effekten av diversifisering. Videre skal kandidaten forstå hva en effisient portefølje er. Kandidaten skal forstå hva kapitalmarkedslinjen er og forstå ulike tilpasninger langs kapitalmarkedslinjen. Kandidaten skal også kunne anslå og resonnerer seg fram til standardavviket og avkastning for en markedsportefølje. Kandidaten skal kunne beregne (anvende) forventet avkastning på enkle investeringsstrukturer (for eksempel en portefølje av renter og aksjer).	Fakta Forståelse Anvendelse

Fagemne 3.5. Opsjoner

Beskrivelse:

Opsjoner er – sammen med en fastrenteplassering – sentralt ved konstruksjon av strukturerte (sammensatte) produkter. Rådgiverne må derfor forstå oppside og nedside på ulike opsjoner, samt forskjellen på opsjoner og terminkontrakter.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
3.5.1. Grunntrekk ved opsjoner Kandidaten skal forstå at opsjoner er en rett, men ingen plikt til å kjøpe eller selge en spesifisert eierandel, og at opsjoner kan benyttes for ulike typer finansielle aktiva.	Fakta Forståelse
3.5.2. Forskjellige opsjonstyper, warrants og terminkontrakter Kandidaten skal ha kjennskap til de to viktigste opsjonstypene (kjøps-, og salgsoptsjoner) og forskjellen mellom dem. Kandidaten skal videre kjenne til hva warrant og terminkontrakt er.	Fakta

Fagemne 3.6. Prinsipper for skatt på finansielle plasseringer

Beskrivelse:

Når kundene vurderer avkastning på ulike produkter, vil det ofte være fokus på avkastning etter skatt. Det vil derfor være viktig for rådgiverne å ha kunnskap om de til enhver tid gjeldende skattereglene, og kunne gjøre beregninger av avkastningen på de ulike produktene etter skatt. Beregningsgrunnlaget for formueskatt må også være kjent.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
3.6.1. Skatt på aksjer Kandidaten skal kunne gjengi regler for kapitalbeskatning og beregningsgrunnlag for formueskatt for aksjer, herunder hva skjermingsfradraget er etter aksjonærmodellen og regler for skatt på gevinst ved salg av aksjeprodukter. Videre skal kandidaten kunne beregne skatt basert på anskaffelsesverdi, skjermingsrente og utbetalt utbytte.	Fakta Forståelse Anvendelse
3.6.2. Skatt på obligasjoner Kandidaten skal kunne gjengi regler for kapitalbeskatning og beregningsgrunnlag for formueskatt for renteprodukter.	Fakta

4. EMNEOMRÅDE: PRODUKTGRUPPER

Oversikt og bakgrunn

Finansmarkeder fokuserer primært på muligheter (meravkastning) og trusler (risiko) i aksje- og rentemarkedet, samt hvordan en kan komme frem til optimale løsninger tilpasset kundens risikoprofil. Produktgrupper har i stor grad samme tilnærming som finansmarkeder, men fokuserer på de ulike produktene som normalt brukes når en har kommet frem til "riktig" aktivaallokering for den enkelte kunde og skal velge konkrete produktløsninger.

De enkelte produktene varierer fra leverandør til leverandør, men det er også noen felles egenskaper, risikoprofil og skatteregler knyttet til produktgruppene. Kunnskapsprøven skal teste kompetansen innenfor de ulike produktgruppene. I tillegg understrekes et at hver enkelte finansbedrift har ansvar for at alle rådgivere har meget god kompetanse om de produktene de faktisk har i sin portefølje.

Produktene kan grovt deles i produkter som er underlagt et klart regelverk (banksparing, verdipapirfond og forsikrings spareprodukter) og produkter som ikke er underlagt samme regler (spesialfond som hedgefond, Private Equity og eiendomsprodukter).

For banksparing, verdipapirfond og forsikrings spareprodukter, som er underlagt et klart regelverk, skal rådgiveren ha meget god kompetanse om de enkelte produktgruppens egenskaper, fordeler og ulemper, samt risiko og skatteregler for produkter som naturlig selges av finansielle rådgivere. Rådgiveren skal være i stand til å forstå produktenes plass i totalbildet når det gjelder kundens behov for finansielle plasseringer, samt legge frem både fordeler og ulemper som knytter seg til produktet slik at det kan danne grunnlag for kundens beslutning.

For produkter som ikke er underlagt samme regler finnes det ikke noe innarbeidet samlebegrep, og vi velger derfor å omtale dem som "alternative investeringer" i resten av dette dokumentet. Disse produktene vil kunne variere mye i innhold og struktur fra produkt til produkt og fra leverandør til leverandør. Av denne grunn er det primært forskjellen mellom denne type produkter og verdipapirfond, som er fokus i Emneområde 4. "Alternative plasseringer" selges som regel av personer med spesialkompetanse, og ikke av bredderådgivere. For "alternative plasseringer" skal rådgiverne primært kjenne til overordnede forhold, som struktur og oppbygging.

Produktgrupper består av 5 fagemner:

- 4.1. Banksparing
- 4.2. Verdipapirfond
- 4.3. Forsikrings sparing
- 4.4. Strukturerte (sammensatte) produkter
- 4.5. "Alternative plasseringer"

Antall oppgaver på kunnskapsprøven: 20

Fagemne 4.1

Banksparing

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler egenskaper, risiko og skatteregler knyttet til banksparing og ulike typer bankspareprodukter, samt kundebehov som normalt relateres til ulike banksparings-produkter.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
4.1.1. Motiv for ulike typer bankspareprodukter Kandidaten skal forstå ulike behov og motiv for sparing relatert til ulike bankspareprodukter; transaksjonsmotivert (lønnskonto), sikkerhetsmotivert (bufferbygging til uforutsette utgifter) og investeringsmotivert (banksparing for større investeringer).	Fakta Forståelse
4.1.2. Fast og flytende rente - ulike innskuddsformer Kandidaten skal forstå forskjellene mellom innskudd med fast og flytende rente, samt fordeler og ulemper, inklusive forstå konsekvenser hvis kunden bryter fastrenteaftalen (over- eller underkurs). Videre skal kandidaten kunne gjengi hva NIBOR-styrt rente er, og forhold som påvirker betingelsene på ulike innskuddskonti.	Fakta Forståelse
4.1.3. Innskuddsgarantiordningen og varslingsplikt Kandidaten skal kunne gjengi sentrale sider ved den norske innskuddsgarantiordningen. Videre skal kandidaten vite om finansavtalelovens bestemmelser om varslingsplikt dersom renten på konto skal settes ned.	Fakta
4.1.4. Skatteregler og BSU Kandidaten skal kunne gjengi hva skatten er på renteinntekter, gjengi regler for formuesbeskatning, samt skattefordeler og krav til BSU. For BSU skal kandidaten kunne beregne årlig avkastning basert på investert beløp, effektiv årsrente og skattesats på renteinntekter.	Fakta Forståelse Anvendelse

Fagemne 4.2

Verdipapirfond

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler fondssparing, primært i aksje- og rentemarkedet. Dette gjelder både overordnede regler for verdipapirfond, men også regler for klassifisering av fond, forvaltningsstil og begrepsbruk innen de ulike fondsgrupperingene. Videre inneholder fagemnet sammen-ligninger av fond og de typiske risikoelementene i hver fondsgruppe, samt skatteregler for verdipapirfond.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
A. Rammer for verdipapirfond	
4.2.1. Overordnede krav til verdipapirfond Kandidaten skal kunne gjengi hvilke krav som må tilfredsstilles for å være et verdipapirfond, og vite hva et UCITS-fond er.	Fakta

forts...

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>4.2.2. Regler for verdipapirfond Kandidaten skal vite hvilke føringer verdipapirfondloven gir for kostnader, investeringer og likviditet. Kandidaten skal kunne gjengi hvilke kostnadsarter som kan belastes et verdipapirfond, og forstå hvordan forvaltningshonorar belastes. Kandidaten skal videre kunne gjengi hva suksesshonorar er og hvordan de fungerer. Kandidaten skal vite hva det innebærer at et fond har en referanseindeks, og kunne gjengi forskjellen mellom absolutt og relativ avkastning. Kandidaten skal vite hva det innebærer å kjøpe til ukjent kurs og konsekvensen av å kjøpe til kjent kurs.</p>	Fakta
<p>B. Ulike typer verdipapirfond</p>	
<p>4.2.3. Rentefond Kandidaten skal vite hva et rentefond er, og kunne redegjøre for forskjellen mellom pengemarkedsfond og obligasjonsfond. Kandidaten skal kunne redegjøre for forskjellen på risiko i ulike typer obligasjonsfond, og spesielt være oppmerksom på den høye risikoen i såkalte high-yield fond.</p> <p>Videre skal kandidaten kjenne til de viktigste begrepene for rentefond, herunder inndeling og referanseindekser. Kandidaten skal kunne gjengi hvilke typer risiko som finnes i rentefond, og kunne beregne og anvende kurs på et obligasjonsfond basert på renteendringer og sentrale opplysninger om fondet. Kandidaten skal også forstå hva som skiller banksparing fra plassering i rentefond.</p>	Fakta Forståelse Anvendelse
<p>4.2.4. Aksjefond og kombinasjonsfond Kandidaten skal vite hva et aksjefond er, og kunne gjengi og ha oversikt over hvilke avkastningselementer som finnes i aksjefond. Kandidaten skal kunne gjengi forskjellen mellom passivt forvaltede fond (indeksfond) og aktivt forvaltede fond. Kandidaten skal kunne gjengi hvilke typer risiko man reduserer ved å spare i aksjefond i forhold til enkeltaksjer(selskapsrisiko) og hvilke typer risiko man ikke reduserer ved å spare i aksjefond (markedsrisiko).</p> <p>Kandidaten skal kunne gjengi hva et kombinasjonsfond er og hvilke verdipapirer/produkter fondene investerer i. Videre skal kandidaten kjenne til egenskapene til et livssyklusfond. Kandidaten skal også ha kunnskap om at noen kombinasjonsfond søker å ha en fast fordeling mellom renter og aksjer, mens andre endrer fordelingen etter markedet. Kandidaten skal kjenne til at rentedelen av et kombinasjonsfond kan settes sammen av ulike rentepapirer med ulik risiko, ref. pkt 4.2.3 over. Kandidaten skal forstå hva en slik sammensetning av rentedelen av porteføljen gjør med risikoen i kombinasjonsfondet.</p>	Fakta Forståelse
<p>4.2.5. ETF (exchange traded funds)/ETN (exchange traded note) Kandidaten skal vite hva en ETF og en ETN er og hva som kjennetegner disse produktene. Kandidaten skal kjenne til forskjeller mellom et ordinært verdipapirfond og en ETF/ETN. Kandidaten skal forstå hvordan en gitt ETF/ETN er forventet å utvikle seg hvis underliggende marked stiger, faller eller er uendret. Kandidaten skal vite hvordan skatteregelen gjelder for disse produktene.</p>	Fakta Forståelse

forts...

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>4.2.6. Rangering av verdipapirfond Kandidaten skal kjenne til de vanligste rangeringene for verdipapirfond (Sharpe Ratio, Information Ratio, Morningstar og Avkastnings- og risikoindikator), kjenne til de viktigste elementene som inngår i disse rangeringene og forstå hva de innebærer.</p>	Fakta Forståelse
C. Skatt på verdipapirfond og aksjesparekonto	
<p>4.2.7. Skatt på verdipapirfond Kandidaten skal kunne gjengi regler for kapitalbeskatning og beregningsgrunnlag for formueskatt for aksjefond, kombinasjonsfond og rentefond. Kandidaten skal også kunne gjengi hvilke verdipapirfondstyper skjermingsfradrag er aktuelt for. Videre skal kandidaten kunne beregne skatt på verdipapirfond basert på anskaffelsesverdi og skjermingsrente, og forstå effekten av utsatt skatt.</p>	Fakta Forståelse Anvendelse
<p>4.2.8. Aksjesparekonto Kandidaten skal kunne gjengi reglene for aksjesparekonto, forstå hvordan beskatningen foregår, samt kunne foreta skatteberegninger etter denne ordningen.</p>	Fakta Forståelse Anvendelse

Fagemne 4.3. Forsikringsparing

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler de ulike forsikringspareordninger; kapitalforsikring, livrenteforsikring og pensjonsforsikring. For kunder er det aktuelt med forsikringsparing for å spare til pensjon eller annet, for å oppnå skattefordeler eller andre produktegenskaper som for eksempel deling av arv. Produktene skiller seg fra andre finansielle produkter da de blant annet har garantert avkastning og tilleggsavsetninger. Fagemnet tar for seg de ulike forsikringspareordningers egenskaper og skatte-reglene, blant annet tilbakebetalingsretten for livrenter (TBT). Kandidaten skal videre kjenne til kapitalforsikringsproduktet Investeringskonto.

Pensjonsforsikringsproduktet IPA selges ikke lenger og er i "run-off". Det eksisterer dog et aktivt flyttemarked for disse produktene og for mange av kundene er dette et viktig tilskudd til f. eks pensjon. Det er stort volum i dette markedet og derfor er det viktig at rådgiver kjenner godt til også dette produktet.

Fagemnet tar videre for seg tilleggsdekninger (uføredekninger, etterlattedekninger med mer). Fagemnet tar også opp retten til ytelser, begunstigelser, samt hvordan forsikringsavtaleloven (FAL) virker i forhold til arveloven. Fagemnet tar dessuten for seg risiko og sikkerhet for produkter innen forsikringsparing.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>4.3.1 Ulike forsikringspareordninger</p> <p>Kandidaten skal kunne gjengi hva IPA, Livrente, Kapitalforsikringer og IPS er. Kandidaten skal vite at overgangsordningen for IPA har opphørt, og hvilke konsekvenser dette har.</p> <p>Kandidaten skal forstå forskjellen mellom forsikringspareprodukter med avkastningsgaranti og produkter med investeringsvalg (Unit Link). Kandidaten skal vite om skattebelastning ved bytte av fond i Link kontra flytte penger ut av Unit Link og inn i annet spareprodukt.</p> <p>Kandidaten skal forstå forskjellen på fripolise med rentegaranti og fritt investeringsvalg.</p>	<p>Fakta Forståelse</p>
<p>4.3.2 Egenskaper</p> <p>Kandidaten skal kunne gjengi egenskapene og skattereglene for Kapitalforsikringer, Livrente og IPS. Kandidaten skal kunne gjengi reglene for TBT (livrente med tilbakebetalingsrett ved forsikredes død) og kunne anvende/beregne TBT. Kandidaten skal kunne kjenne fradagsreglene for sparing IPS, vite hvordan bindingstiden fungerer, og hva som skjer dersom innbetalingene til en IPS opphører. Kandidaten må også ha oversikt over hvilke krav IPS Loven stiller til utbetalingstid.</p> <p>Kandidaten skal vite hva kapitalforsikringsproduktet investeringskonto er og vite forskjellen sammenliknet med sparing i frie verdipapirfond og aksjer. Videre skal kandidaten kjenne til kostnadselementene ved en investeringskonto, hvordan disse påvirker avkastningen og hvilke skatteregler som gjelder.</p> <p>Kandidaten skal forstå konsekvensen av ulike valg på grunnlag av hvor stor andel en fripolise utgjør av kundens totalpensjon. Videre skal kandidaten kjenne til de viktigste krav til rådgivning, informasjonsplikt og dokumentasjon ved overgang til fripolise med investeringsvalg.</p>	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>
<p>4.3.3 Tilleggsdekninger og retten til ytelser</p> <p>Kandidaten skal kunne gjengi sentrale tilleggsdekninger i produktene. Kandidaten skal kunne beregne hvor mye som beskattes på utbetalingen av en uførepensjon på kapitalforsikringen og utbetaling av uførekapital. Kandidaten må forstå hvordan en begunstigelse fungerer når eier av en livrente eller kapitalforsikring dør. Kandidaten må også vite forskjellen på vanlig og endelig begunstigelse. Videre skal kandidaten forstå hvordan FAL og arveloven virker for kapitalforsikring og livrente.</p>	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>
<p>4.3.4 Risiko</p> <p>Kandidaten skal kunne gjengi risikoprofil ved forsikringssparing, adgangen for kreditorene til å beslaglegge midlene, og hvilken sikkerhet man har for plasserte penger i livsforsikringsselskap i forhold til annen type sparing.</p>	<p>Fakta</p>

Fagemne 4.4

Strukturerte (sammensatte) produkter

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler strukturerte (sammensatte) produkter, og hvordan slike produkter bygges opp for å kunne ivareta sikkerheten (garantert minsteavkastning) og samtidig kunne gi mulighet for meravkastning sammenlignet med risikofri rente.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
4.4.1. Oppbygging av strukturerte (sammensatte) produkter Kandidaten skal kunne gjengi de forskjellige elementene i et strukturert (sammensatt) produkt.	Fakta
4.4.2. Avkastning, risiko og verdivurdering Kandidaten skal kjenne til hvilke elementer som påvirker verdien av et strukturert (sammensatt) produkt.	Fakta
4.4.3. Skatt Kandidaten skal kjenne til skattereglene for produktene for privatpersoner.	Fakta

Fagemne 4.5.

Alternative plasseringer

Beskrivelse:

Emneområdet omhandler en del plasseringsprodukter som ikke er underlagt et klart regelverk (eksempelvis hedgefond, Private Equity og eiendomsprodukter), og vi har kalt disse produktene for «alternative plasseringer» som samlebegrep. Da produktene ikke er strengt regulert, kan innhold og selskapsstruktur variere. Produktene er relativt kompliserte, og de selges av den grunn som regel av rådgivere med spesialkompetanse.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
4.5.1. Hedgefond, Private Equity og eiendomsprodukter. Selskapsstrukturer i "alternative plasseringer" Kandidaten skal kunne gjengi hva de mest kjente «alternative plasseringsprodukter» (hedgefond, Private Equity og eiendomsprodukter) inneholder. Kandidaten skal forstå hvordan likviditet og kostnader i denne type strukturer skiller seg fra produkter som er underlagt strenge reguleringer (banksparing, verdipapirfond og forsikringssparing).	Fakta Forståelse

5. EMNEOMRÅDE: REGELVERK FOR FINANSIELL RÅDGIVNING

Oversikt og bakgrunn

Rådgiving om plassering av penger er i dag underlagt et omfattende regelverk. Kjennskap til reglernes krav til rådgiver og rådgivningen er en sentral forutsetning for å kunne gi råd om plassering av penger.

De såkalte MiFID-reglene utgjør en sentral del av regelverket for finansiell rådgiving og er nedfelt i verdipapirhandelloven og verdipapirforskriften, se særlig lovens og forskriftens kap. 10. MiFID-reglene gjelder blant annet for såkalt investeringsrådgiving, det vil si personlige råd knyttet til plassering i finansielle instrumenter. Formålet med reglene er investorbeskyttelse, det vil si å beskytte kundenes interesser ved å sikre at rådgivningen skjer på en forsvarlig måte. Reglene krever bl.a. at rådgiver utviser god forretningsskikk, at kundene klassifiseres, og at det gjennomføres en egnethetstest. Klassifiseringen og egnethetstesten skal sikre at rådgivningen og rådet er tilpasset kundens behov. I tillegg gir reglene omfattende plikt til informasjon som skal sikre at kunden får et forsvarlig grunnlag for å fatte en investeringsbeslutning.

En del finansiell rådgiving om pengeplasseringer gjelder plassering i annet enn finansielle instrumenter. Råd om plassering i livsforsikringer er eksempel på dette. Slik rådgiving omfattes ikke direkte av de såkalte MiFID-reglene, men rådgiver må også ha tilstrekkelig kunnskap om reglene for slik rådgiving.

I tillegg må rådgiver ha tilstrekkelig kjennskap til de grunnleggende elementer i annet regelverk som regulerer andre sider av den finansielle rådgivningen, f.eks. finansavtaleloven

Regelverk for finansielle rådgivere består av to fagemner:

- 5.1. Rettslig ramme for finansiell rådgiving
- 5.2. Relevante og sentrale bestemmelser i lovverk

Antall oppgaver på kunnskapsprøven: 10

Fagemne 5.1. Rettslig ramme for finansiell rådgiving

Beskrivelse:

Dette fagemnet omfatter både regler om de konkrete pliktene som gjelder ved selve rådgivningen og regler om finansielle rådgiveres virksomhet.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
5.1.1. Sentrale lover og alminnelige prinsipper Kandidaten skal kunne gjengi innholdet i sentrale lover, og alminnelige prinsipper om God skikk ved rådgiving og annen kundebehandling.	Fakta
5.1.2. Hovedregler/normer Kandidaten skal kunne gjengi hovedregler/normer som retter seg mot rådgiver/selger.	Fakta

Fagemne 5.2.

Relevante og sentrale bestemmelser i lovverk

Beskrivelse:

Dette fagemnet omhandler kunnskap om relevante og sentrale bestemmelser i de lover og forskrifter som gjelder for utøvelse for finansiell rådgivning. De delene av lovverket som er aktuelle er utgitt i eget hefte på hjemmesiden til Autorisasjonsordningen.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>5.2.1. Lov om verdipapirhandel Kandidaten skal kunne gjengi anvendelsesområdet for lov om verdipapirhandel og hva sentrale begreper er. Videre skal kandidaten forstå det sentrale innholdet og betydningen i reglene om god forretningsskikk, herunder av egnethets – og hensiktsmessighetstesting. Kandidaten skal kjenne til reglene om interessekonflikter. Kandidaten skal kunne gjengi ulike kundeklasser og betydningen av dette, samt vilkårene for omklassifisering, og videre kunne gjengi informasjons- og dokumentasjonskrav. Kandidaten skal også kunne anvende kunnskapen på relevante problemstillinger på området, særlig knyttet til investeringsrådgivning. Kandidaten skal forstå innholdet i retningslinjene publisert av ESMA.</p>	Fakta Forståelse Anvendelse
<p>5.2.2. Lov om verdipapirfond, herunder spesialfond Kandidaten skal kunne gjengi hva et verdipapirfond er og vite at man har informasjonsplikt om fond som selges. Kandidaten skal vite at forvaltningsselskapet har plikt til å utarbeide nøkkelinformasjon for hvert fond det forvalter. Kandidaten skal kjenne til kravene til innhold i denne informasjonen. Kandidaten skal også vite at en finansiell rådgiver må sørge for at denne nøkkelinformasjonen blir gitt til vedkommende kunde før tegning av andeler. Kandidaten skal også vite at det kun er profesjonelle kunder som kan kjøpe andeler i spesialfond.</p>	Fakta
<p>5.2.3. Lov om forvaltning av alternative investeringsfond Rådgiverne skal kjenne til begrepet alternative investeringsfond (AIF) og at dette er en regulering av forvalterne av denne type investeringsstrukturer i Norge som er gitt med tanke på beskyttelse av investorene.</p>	Fakta
<p>5.2.4. Finansavtaleloven Kandidaten skal forstå de viktigste elementene i finansavtaleloven, herunder forstå at informasjonsplikten ved åpning av konto er viktig, og at man har en plikt til å informere om ulike kontotyper.</p>	Fakta Forståelse
<p>5.2.5. Forsikringsavtalelovens del B om informasjonsplikt og Lov om forsikringsformidling Kandidaten skal kunne gjengi de viktigste elementene i Forsikringsavtalelovens del B og forsikringsformidlingslovens krav til informasjon.</p>	Fakta

DEL 3

TVERRGÅENDE EMNER

1. TVERRGÅENDE EMNE: GRUNNLEGGENDE REGELVERK

Oversikt og bakgrunn

Emneområdet regelverk danner en felles plattform for alle autorisasjons- og godkjenningsordninger for selgere og rådgivere innenfor finans og forsikring som Finans Norge har vedtatt eller sluttet seg til. Emneområdet dekker dels grunnleggende juridisk tenkemåte og dels lover og regelverk som selgerne og rådgiverne må forventes å ha kjennskap til og kunnskap om i sin kundekontakt. Det dreier seg særlig om regelverk som er generelt (gjelder på samme måte for alle typer selgere og finansielle rådgivere), og en del spesielle bestemmelser i ulike regelverk, som er rettet inn mot å ivareta samme grunnleggende kundehensyn.

Emneområdet ses i sammenheng med fagplanen for etikk og God skikk. Spørsmålene i testene søkes så vidt mulig å lages slik at de er relevante for rådgivernes/selgernes hverdag.

De emner som denne fagplanen omfatter, er i all hovedsak tenkt å være uttømmende behandlet her, slik at det normalt ikke skal være nødvendig å komme tilbake til samme tema i påbygningsmoduler med ytterligere kompetansekrav. Det må likevel påregnes at det blir stilt ytterligere kompetansekrav innenfor jus og regelverk i form av påbygningselementer i de ulike autorisasjons- og godkjenningsordningene.

Grunnleggende regelverk består av tre tverrgående fagemner:

- 1.1. Grunnleggende lovforståelse
- 1.2. Særlige relevante offentligrettslige bestemmelser
- 1.3. Særlige relevante privatrettslige bestemmelser

Antall oppgaver: 5

Tverrgående fagemne 1.1.

Grunnleggende lovforståelse

Beskrivelse/begrunnelse:

Det er viktig at rådgivere og selgere har grunnleggende kunnskap om rettssystemet, norsk lovverk og anvendelse av dette i sitt daglige virke.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
1.1.1. Hva er juridisk metode? Kandidaten skal vite hva juridisk metode er, kandidaten skal vite at det er en metode/verktøy for å finne svar på et juridisk spørsmål.	Fakta
1.1.2. Om rettssystemet (herunder kort om forholdet til EU/EØS) Kandidaten skal ha oversikt og kjenne til organiseringen og rollene i rettssystemet. Kandidaten skal også kjenne til rettssystemets forhold til EU/EØS.	Fakta
1.1.3. Rettskildefaktorene 1.1.3.1. Kandidaten skal vite hva en rettskilde er, og at man må undersøke rettskildene når man skal finne svar på et juridisk spørsmål. Kandidaten må vite at de ulike rettskildene kan ha ulik vekt. Videre skal kandidaten kunne følgende om rettskildefaktorene 1.1.3.2. Kandidaten skal vite at man starter i lov/lovteksten for å finne svar på juridiske spørsmål, kandidaten skal vite at ikke alt er lovregulert og at det på enkelte rettsområder har utviklet seg ulovfestet rett (utviklet gjennom rettspraksis). Kandidaten skal videre vite at det kan gis ytterligere detaljregler i forskrifter. 1.1.3.3. Kandidaten skal vite at forarbeidene er bakgrunns-materialet for lover. Man kan gå til forarbeidene for å finne svar på hvordan lov/lovtekst skal forstås. 1.1.3.4. Kandidaten skal vite at juridiske tvister kan avgjøres ved domstoler og andre tvisteløsningsorganer. Kandidaten skal vite hvilke avgjørelser partene er forpliktet til å følge. <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal vite at vi har forliksråd, tingsrett, lagmannsrett og Høyesterett, og at saker bringes inn for retten i denne rekkefølge. Høyesterett er siste instans og avgjørelsen herfra har forrang foran avgjørelser fra lavere instanser. • Kandidaten skal vite hva rundskriv fra Finanstilsynet er og hvilken rolle de spiller • Kandidaten skal kunne gjengi rollen Finansklagenemnda har og hvilken rettslig betydning avgjørelser herfra har. • Kandidaten skal vite hva bransjeavtaler og standarder er og hvilken betydning de har.	Fakta
1.1.4. Tolkingsprinsipper Kandidaten skal vite at dersom lovteksten åpner for skjønns-messig vurdering, må man tolke ordlyden og i tillegg kan/må man se på de ulike rettskildene for å finne svar.	Fakta
1.1.5. Harmonisering av rettskildene Kandidaten skal vite at en høyere lov går foran en lavere, for eksempel lov før forskrift, spesiallov går foran en generell lov, en ny lov går foran en gammel lov.	Fakta

Tverrgående fagemne 1.2.

Særlige relevante offentligrettslige bestemmelser

Beskrivelse:

Det er viktig at rådgivere og selgere har god kunnskap om personopplysningsloven, hvitvaskingsregelverket og taushetspliktbestemmelser, da dette har særlig betydning for selskap og kunde.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
1.2.1. Personopplysningsloven Kandidaten skal forstå at behandling av personopplysninger krever et rettslig grunnlag og at bruk av opplysningene kun kan anvendes til bestemte formål. Kandidaten skal kunne anvende hovedprinsippene for behandling av samtykke som rettslig grunnlag. Kandidaten skal videre ha forståelse for den registrertes rettigheter og selskapets håndtering av disse. Videre skal kandidaten kjenne til bedriftens plikt til å varsle Datatilsynet og den berørte om personvernbrudd.	Fakta Forståelse Anvendelse
1.2.2. Taushetspliktbestemmelser Kandidaten skal forstå reglene om taushetsplikt utad, innad i foretak mellom konsernselskaper (informasjonssperrer) og videre kunne anvende reglene på relevante problemstillinger.	Fakta Forståelse Anvendelse
1.2.3. Hvitvasking og terrorfinansiering Kandidaten skal kunne gjengi hovedreglene for kundekontroll og undersøkelsesplikt etter lov om hvitvaskingsregelverket. Videre skal de kjenne til selskapets rapporteringsplikt.	Fakta Forståelse Anvendelse

Tverrgående fagemne 1.3.

Særlige relevante privatrettslige bestemmelser

Beskrivelse/begrunnelse:

Det er viktig at rådgivere og selgere har god kunnskap om hvilken betydning rådgivers rolle har i forbindelse med avtaleinngåelsen og hvilket økonomisk/strafferettslig ansvar man kan påføre seg selv og selskapet. Det er også viktig at rådgiver/selger har kunnskap om rammene for sine fullmakter.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
1.3.1. Angrerettloven (Fjernsalgsloven) Kandidaten skal kunne gjengi hovedreglene for angrerett ved kjøp av tjenester.	Fakta
1.3.2. Konsekvenser av rådgiver/selgers rolle og handlinger 1.3.2.1. Kandidaten skal vite at de råd/anbefalinger som er i strid med gjeldende regelverk kan medføre ansvar for selskapet og/eller rådgiver/selger. 1.3.2.2. Kontraktsrett: Kandidaten må vite hvordan en avtale kommer i stand og når den er rettslig bindende. Videre skal kandidaten vite at muntlige avtaler er like bindende som skriftlige. Kandidaten skal ha kunnskap om egen fullmakt (stillingsfullmakt). Kandidatene skal vite at avtalen tolkes på bakgrunn av avtaletekst og omstendigheter rundt avtaleinngåelsen, og videre at avtaler kan kjennes ugyldige eller at de må revideres. Kandidaten skal videre vite at selskapet har kontraheringsplikt for enkelte tjenester/ produkter. 1.3.2.3. Erstatningsrett: Kandidaten skal kjenne til vilkårene for erstatning, herunder: <ul style="list-style-type: none"> • Ansvarsgrunnlag • Årsakssammenheng • Økonomisk tap Kandidaten skal kjenne til at vilkårene er kumulative, dvs. at alle vilkårene må være oppfylt. Når det gjelder vilkåret om ansvarsgrunnlag skal kandidaten kjenne til at ansvaret kan være lovfestet eller ulovfestet, og at det kan være avhengig av skyld (subjektivt) eller uavhengig av skyld (objektivt). Kandidaten skal videre kjenne til ansvar i og utenfor kontrakt og profesjonsansvar som ansvarsgrunnlag. I tillegg til kravet til faktisk årsakssammenheng, skal kandidaten kjenne til at det må foreligge årsakssammenheng mellom det erstatningsbetingende forhold (hendelsen/unnlåtelsen) og skaden, og mellom skaden og det økonomiske tap som kreves erstattet (rettslig årsakssammenheng). Kandidaten skal kjenne til kravet til adekvans, altså at skaden ikke må være en for fjern eller upåregnelig følge av det erstatningsbetingende forhold.	Fakta

2. TVERRGÅENDE EMNE: ETIKK OG GOD SKIKK

Oversikt og bakgrunn

ETIKK

Dette emneområdet gir en innføring i sentrale begreper, prinsipper, verktøy og figurer innen fagfeltet etikk. Målet er å legge grunnlaget for at rådgivere/selgere i finansnæringen skal kunne:

- Reflektere over rollen som rådgiver/selger og som representant for næringen
- Oppdage etiske utfordringer og dilemmaer i arbeidshverdagen
- Ta initiativ til å diskutere etiske utfordringer og dilemmaer
- Håndtere etiske utfordringer og dilemmaer på en systematisk måte
- Begrunne egne valg og standpunkter

Etikkkompetanse vil gjøre den enkelte rådgiver/selger bedre rustet til å møte etiske utfordringer og dilemmaer i egen arbeidshverdag på en god måte. Denne kompetansen er avgjørende for at finansnæringen skal kunne løse oppgavene sine og nyte samfunnets tillit.

Drøfting av etisk dilemma avholdes som en egen prøve i form av en e-simulering kalt Samtalen etter at kunnskapsprøven er bestått.

GOD SKIKK

Virkeområde

Reglene gjelder for FinAuts medlemsbedrifter ved rådgivning, informasjon, veiledning og salg i forbrukermarkedet. Reglene gjelder både for personlig betjening og for digitale prosesser.

Virksomheten skal påse at reglene følges. Ledere har et særlig ansvar for å unngå rutiner og systemer, herunder belønningssystemer, som ikke bygger opp under reglene.

Med rådgivning menes personlige anbefalinger til en kunde.

Emneområdet består av 6 fagemner

- 2.1. Etiske begreper
- 2.2. Etiske prinsipper
- 2.3. Etiske dilemmaer
- 2.4. Etikk og tilbakemeldingskultur
- 2.5. Profesjonsetikk
- 2.6. God skikk

Antall oppgaver: 15

Tverrgående fagemne 2.1.

Etiske begreper

Beskrivelse:

Kandidaten skal forstå hva etikk er – og hva det ikke er. Etikk beskrives som et begrunnelsesverktøy, og kandidaten skal forstå forskjellen mellom etiske vurderinger og vurderinger som ofte forveksles med de etiske.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.1.1. Etikk som et begrunnelsesverktøy Kandidaten skal vite at etikk er et begrunnelsesverktøy.	Fakta
2.1.2. Forskjellen mellom etikk og jus Kandidaten skal forstå forskjellen mellom etiske og juridiske vurderinger.	Fakta Forståelse
2.1.3. Forskjellen mellom etikk og moral Kandidaten skal forstå forskjellen mellom etiske og moralske vurderinger.	Fakta Forståelse
2.1.4. Forskjellen mellom etikk og omdømme Kandidaten skal forstå forskjellen mellom etiske vurderinger og omdømmevurderinger.	Fakta Forståelse

Tverrgående fagemne 2.2.

Etiske prinsipper

Beskrivelse:

Ikke alle begrunnelser er saklige. Kandidaten skal forstå etikkens krav om saklig begrunnelse og kunne gjenkjenne usaklige begrunnelser i konkrete eksempler. Likhetsprinsippet og offentlighetsprinsippet presenteres som grunnlag for å gi saklige begrunnelser. Kandidaten skal kunne identifisere begrunnelser som hviler på disse prinsippene og selv være i stand til å begrunne sine handlinger gjennom dem.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.2.1. Etikkens krav om saklig begrunnelse Kandidaten skal forstå etikkens krav om saklig begrunnelse.	Fakta Forståelse
2.2.2. Likhetsprinsippet Kandidaten skal kunne anvende likhetsprinsippet.	Fakta Forståelse Anvendelse
2.2.3. Offentlighetsprinsippet Kandidaten skal kunne anvende offentlighetsprinsippet.	Fakta Forståelse Anvendelse
2.2.4. Svake begrunnelsesstrategier Kandidaten skal kunne identifisere usaklige begrunnelser.	Fakta Forståelse Anvendelse

Tverrgående fagemne 2.3.

Etiske dilemmaer

Beskrivelse:

Etikk er et begrunnelsesverktøy. I utvidet forstand er etikk også et verktøy for å håndtere dilemmaer i arbeidshverdagen. Kandidaten skal kunne identifisere dilemmaer i konkrete eksempler og kunne håndtere dem på systematisk måte gjennom verktøyet Navigasjonshjulet.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.3.1. Hva et dilemma er Kandidaten skal forstå hva et dilemma er og kunne anvende definisjonen på konkrete dilemmaer.	Fakta Forståelse Anvendelse
2.3.2. Navigasjonshjulet Kandidaten skal kunne anvende Navigasjonshjulet.	Fakta Forståelse Anvendelse

Tverrgående fagemne 2.4.

Etikk og tilbakemeldingskultur

Beskrivelse:

Det vil alltid være aspekter ved eget arbeid en ikke selv er klar over. I et arbeidsfellesskap med god tilbakemeldingskultur bidrar hver enkelt med å gi nyttige tilbakemeldinger og ta initiativ til å diskutere etiske utfordringer. Kandidaten skal vite hva som kjennetegner en god tilbakemeldingskultur og kjenne til relevante utfordringer. Kandidaten skal også forstå sammenhengen mellom etikk og tilbakemeldingskultur.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.4.1. Tilbakemeldingskultur Kandidaten skal vite hva som menes med uttrykket "tilbakemeldingskultur" og hva som kjennetegner en god tilbakemeldingskultur.	Fakta
2.4.2. Utfordringer knyttet til å bygge god tilbakemeldingskultur Kandidaten skal forstå relevante utfordringer knyttet til å bygge god tilbakemeldingskultur.	Fakta Forståelse
2.4.3. Joharis vindu Kandidaten skal forstå figuren Joharis vindu.	Fakta Forståelse
2.4.4. Sammenhengen mellom etikk og tilbakemeldingskultur Kandidaten skal forstå sammenhengen mellom etikk og tilbakemeldingskultur.	Fakta Forståelse

Tverrgående fagemne 2.5. Profesjonsetikk

Beskrivelse:

Rådgivere/selgere i finansbransjen kan sammenlignes med profesjonsutøvere som leger, advokater og revisorer. Felles for alle disse yrkesutøverne er at de har mer kunnskap på feltet sitt enn det kunden, klienten eller pasienten har. Med dette kunnskapsovertaket følger et ansvar for å ivareta kundens, klientens eller pasientens interesse. Kandidaten skal forstå sentrale profesjonsetiske begreper og se sammenhengen mellom egen yrkesutøvelse og yrkesgruppens/næringens omdømme. Kandidaten skal dessuten forstå hvilke oppgaver som ligger på finansnæringen og hva samfunnsansvaret innebærer.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.5.1. Kunnskapsgap Kandidaten skal forstå hva som menes med "kunnskapsgap" i forholdet mellom rådgiver/selger og kunde.	Fakta Forståelse
2.5.2. Interessemotsetninger Kandidaten skal forstå hva som menes med "interessemotsetninger" i forholdet mellom rådgiver/selger og kunde.	Fakta Forståelse
2.5.3. Yrkesgruppe Kandidaten skal forstå hva det vil si at den enkelte rådgiver/selger representerer en yrkesgruppe.	Fakta Forståelse
2.5.4. Tillit og omdømme Kandidaten skal forstå sammenhengen mellom egen yrkesutøvelse og tilliten til yrkesgruppen/næringen. Kandidaten skal forstå hva som menes med de to uttrykkene "in fact" (det som faktisk er tilfelle) og "in appearance" (hvordan det ser ut for andre).	Fakta Forståelse
2.5.5. Næringens oppgave og samfunnsansvaret Kandidaten skal forstå hvilke oppgaver som ligger på finansnæringen. Kandidaten skal forstå hva næringens samfunnsansvar innebærer og se sammenhengen mellom næringens samfunnsansvar og egen yrkesutøvelse.	Fakta Forståelse

Tverrgående fagemne 2.6. God skikk

Beskrivelse:

God skikk skal ligge til grunn for all kundebehandling og rådgivning. Det er næringens felles retningslinjer eller kjøreregler for hvordan kunderådgivning skal foregå. Det er en forutsetning at rådgiveren har meget god kunnskap, forståelse og vet hvordan rådgivning skal foregå for at disse retningslinjene følges i egen bedrift. Kandidaten skal kunne anvende reglene på konkrete situasjoner.

Retningslinjer og krav til kunnskap	Kunnskapsnivå
Kandidaten skal kunne anvende kunnskap om God skikk på relevante problemstillinger. For hver av de 10 retningslinjene skal kandidaten også kunne: <ul style="list-style-type: none"> • gjengi innholdet • forstå bakgrunnen for at retningslinjen er innført og hvilke hensyn den skal ivareta • forklare hvordan retningslinjene skal anvendes i konkrete kundesituasjoner. 	Fakta Forståelse Anvendelse

10 retningslinjer for god skikk:

Kunnskapsnivå

1. FORMÅL

Formålet med reglene er å sikre at kundens interesser og behov blir ivarettatt på beste måte.

2. PROFESJONALITET

Kundebehandlingen skal være redelig og profesjonell. Rammene skal være tydelige for kunden. Når kundens valg ikke er basert på rådgivning, skal dette klart framgå overfor kunden.

3. PERSONVERN

Kundeopplysninger skal håndteres på en måte som sikrer personvern og kundens rettigheter.

4. GRUNNLAG OG BEHOVSANALYSE

Kundebehandlingen skal være basert på et fullgodt grunnlag. Ved rådgivning skal det gjennomføres en fullgod behovsanalyse.

5. INFORMASJON

Informasjonen til kunden skal være korrekt, fullstendig og ikke misvisende.

6. INTERESSEKONFLIKT

Kundens interesser skal gå foran bedriftens og ansattes interesser. Interessekonflikter skal identifiseres og motvirkes. Dersom dette ikke er mulig, skal kunden informeres tydelig om interessekonflikten før avtale inngås.

7. ANBEFALING OG AVTALE

Bedriften skal gjøre sitt for at kunden skal forstå innholdet i avtalen og viktige konsekvenser av denne. Kunden skal gis nødvendig tid til å områ seg før avtalen inngås. Ved rådgivning skal anbefalingen bygge på behovsanalysen.

8. FRARÅDNING

Løsninger som ikke er forenlige med kundens behov og interesser skal frarådes.

9. OPPFØLGING

Eventuell oppfølging fra bedriftens og kundens side skal avtales.

10. DOKUMENTASJON

Kundeavtalen og grunnlaget for denne skal dokumenteres og lagres.

Fakta
Forståelse
Anvendelse

V.1 16.03.11 Utgivelse
V.12 03.01.19 Denne versjon

Autorisasjonsordningen
for finansielle rådgivere